कतरकतमौ कर्मधारये । (६७/३७०१)

कतरशब्दः कतमशब्दश्च पूर्वपदं कर्मधारये समासेऽन्यतरस्यां प्रकृतिस्वरं भवति । कतरकठः, कतरकठः । कतमकठः, कतमकठः[1] । कर्मधारयग्रहणमुत्तरार्थमिह तु प्रतिपदोक्तत्वादेव सिद्धम् ॥

आर्यो ब्राह्मणकुमारयोः । (६८/३७०२)

आर्यशब्दः पूर्वपदं ब्राह्मणकुमारयोः कर्मधारये समासेऽन्यतरस्यां प्रकृतिस्वरं भवति । आर्यब्राह्मणः, आर्यब्राह्मणः । आर्यकुमारः, आर्यकुमारः । आर्यशब्दः ण्यदन्तोऽन्तस्वरितः । आर्यः इति किम् ? [2]परमब्राह्मणः । परमकुमारः । [3]ब्राह्मणकुमारयोः इति किम् ? आर्यक्षत्रियः । कर्मधारये इत्येव, आर्यस्य ब्राह्मणः आर्यब्राह्मणः ॥

राजा च । (६९/३७०३)

[4]राजा च पूर्वपदं ब्राह्मणकुमारयोः उत्तरपदयोः कर्मधारये समासे अन्यतरस्यां प्रकृतिस्वरं भवति । राजब्राह्मणः, राजब्राह्मणः । राजकुमारः, राजकुमारः । कर्मधारये इत्येव, राज्ञो ब्राह्मणः राजब्राह्मणः । राजकुमारः । पृथग्योगकरणम् उत्तरार्थम् ॥

षष्ठी प्रत्येनसि । (७०/३७०४)

राजा इति वर्तते, अन्यतरस्याम् इति च । षष्ठ्यन्तो [5]राजशब्दः पूर्वपदं प्रत्येनसि उत्तरपदेऽन्यतरस्यां प्रकृतिस्वरं भवति । राज्ञः प्रत्येनाः राजप्रत्येनाः, राजप्रत्येनाः । षष्ठी इति किम् ? राजा चासौ प्रत्येनाश्च राजप्रत्येनाः[6] ॥

क्ते नित्यार्थे । (७१/३७०५)

क्तान्ते उत्तरपदे नित्यार्थे समासे पूर्वपदमन्यतरस्यां प्रकृतिस्वरं भवति । नित्यप्रहसितः, नित्यप्रहसितः । सततप्रहसितः, सततप्रहसितः । कालाः (२. १. २८/६९०) इति द्वितीयासमासोऽयम् । नित्यशब्दः 'त्यब्नेर्ध्रुवे' (वा. ४३४) इति [7]त्यबन्तः आद्युदात्तः । सतत इति यदा भावे क्तः तदा थाथादिस्वरेणान्तोदात्तः[8] । नित्यार्थे इति किम् ? मुहूर्तप्रहसितः ॥

ग्रामः शिल्पिनि । (७२/३७०६)

ग्रामशब्दः पूर्वपदं शिल्पिवाचिन्युत्तरपदेऽन्यतरस्यां प्रकृतिस्वरं भवति । ग्रामनापितः, ग्रामनापितः । ग्रामकुलालः, ग्रामकुलालः । ग्रामशब्दः आद्युदात्तः । ग्रामः इति किम् ? परमनापितः । शिल्पिनि इति किम् ? [9]ग्रामरथ्या ॥

---

1. कतरकलापः कतमकलापः । कतरकतमौ शब्दौ अन्तोदात्तौ इत्यधिकम् ह. 2. परमब्राह्मणः नास्ति फ. 3. वाक्यमिदं नास्ति फ. 4. राजशब्दः ह, राजन्शब्दः ग. 5. राजन्शब्दः ब. क. 6. राजशब्दः उक्तस्वरः इत्यधिकम् ह. 7. त्यन्नन्तः फ, त्यबाद्युदात्तः ह. 8. यदा तु कर्मणि क्तः तदा गतिस्वरेण आद्युदात्तः । क्त इति किम् ? सततनापितः इत्यधिकम् ड. 9. ग्रामभार्या फ.